

УДК 378.091.12-051

**СУТНІСНІ СКЛАДОВІ СФОРМОВАНОСТІ УПРАВЛІНСЬКОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ
У ПРОЦЕСІ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ**

Козлов Д.О.

*Сумський державний педагогічний університет
імені А.С.Макаренка*

У статті розглядаються сутнісні складові сформованості управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки. Особливий акцент поставлено на виявлення філософсько-методологічних та організаційно-педагогічних засад когнітивної, операторно-технологічної та позиційно-ціннісної компонентів (складових) управлінської компетентності майбутнього викладача ВНЗ у його професійній діяльності.

Ключові слова: управлінська компетентність, викладач вищої школи, освітні трансформації, магістерська підготовка.

**СУЩНОСТНЫЕ СОСТАВЛЯЮЩИЕ СФОРМИРОВАННОСТИ
УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ
ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ В ПРОЦЕССЕ МАГИСТЕРСКОЙ
ПОДГОТОВКИ**

Козлов Д.О.

В статье рассматриваются сущностные составляющие сформированности управленческой компетентности будущего преподавателя высшей школы в процессе магистерской подготовки. Особый акцент сделан на выявление философско-методологических и организационно-педагогических принципов когнитивной, операционно-технологической и позиционно-ценностной составляющих управленческой компетентности будущего преподавателя вуза в его профессиональной деятельности.

Ключевые слова: управленческая компетентность, преподаватель высшей школы, образовательные трансформации, магистерская подготовка.

**THE ESSENTIAL COMPONENTS OF DEVELOPMENT
OF MANAGERIAL COMPETENCIES OF A HIGHER SCHOOL
TUTOR IN THE PROCESS OF MASTER'S TRAINING**

Kozlov D.O.

The article discusses the essential components of development of managerial competencies of the future tutor of high school in the process of master's training. Special emphasis is devoted to the identification of philosophical-methodological and organizational-pedagogical foundations of cognitive, operational, technological and positional-value component of managerial competence of the future teacher in his professional activities.

Key words: managerial competence, higher school tutor, educational transformation, master's preparation.

Постановка проблеми. В умовах розвитку інформаційно-мережевого суспільства відбуваються якісні трансформації внутрішнього середовища вищої освіти. Процеси глобалізації, інформатизації, інтернаціоналізації, збереження мовного та культурного різноманіття ставлять перед майбутнім викладачем ВНЗ низку завдань і пріоритетів професійного становлення та набуття якісно нових складових управлінської компетентності. Основна характеристика сучасної вищої освіти полягає у пошуку нових шляхів реалізації провідних ідей реформування системи освіти – ідей розвитку, створення необхідних умов для всебічного розвитку випускника ВНЗ, формування механізмів розвитку і саморозвитку вищої освіти, перетворення освіти у дієвий фактор розвитку сучасного суспільства.

Варіативність програм і педагогічних технологій, розвиток інформаційно-комунікаційного середовища, потреба в гуманізації освіти суттєво змінюють професійну роль викладача ВНЗ: його найголовнішою функцією в сучасних умовах стає не передача готових знань, а управління самостійною навчально-пізнавальною діяльністю студен-

тів, створення умов для реалізації особистісних якостей студента, організація мотивованої творчої діяльності.

Сучасний викладач є менеджером освітнього процесу. Такі якості, як організованість, відповідальність, комунікабельність, конкурентоспроможність на ринку праці, прагнення до постійного професійного вдосконалення, вміння управляти своїм особистісним і творчим розвитком є ключовими для будь-якого викладача вищої школи в сучасному суспільстві і формуються вони, в основному, у процесі навчання в магістратурі.

Аналіз актуальних досліджень. Проблема сутнісних складових сформованості управлінської компетентності сучасного викладача ВНЗ є об'єктом дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників. Філософсько-методологічні засади управлінської компетентності викладача знаходимо у працях В. Андрущенка [1], С. Колодезнікової [3], І. Ширшової [8]. Організаційно-педагогічні та інноваційні компоненти управлінської компетентності висвітлено в працях О. Козлової та А. Сбруєвої [7]. Достатньо змістовними виступають дослідження Ю. Зіньковського [2], І. Мікульонка [5], Д. Панасевича [6], Л. Матроніної [4], що присвячені проблемам становлення професійних компетенцій викладача вишу.

Мета статті – провести аналіз сутнісних складових сформованості професійної компетентності викладача ВНЗ у процесі магістерської підготовки.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку вищої освіти інноваційні процеси глибоко вкоренилися в її різноманітні сфери. Пошук нових підходів проводиться у різних напрямках в розробці і модернізації змісту, найбільш сучасних технологій навчання, форм організації освітнього процесу, оцінки його результатів тощо.

Зауважимо, що сучасні дослідники акцентують увагу на своєрідності навчання як системи управління і зазначають, що керівництво процесом навчання здійснюється завжди конкретною особистістю. Складність і різноманіття особистісних факторів настільки великі, що при складанні основної програми навчання вони не завжди можуть бути враховані. При масовому навчанні основна програма може бути адаптована лише до деякої системи типових особливостей для певної

групи студентів (магістрантів). У процесі ж навчання конкретної групи магістрантів можуть бути виявлені якісь додаткові особливості, облік яких дозволить їм швидше досягти поставленої мети. У процесі управління засвоєнням знань викладачеві потрібно встановити, чи навчилися студенти узагальнювати і зіставляти факти, робити висновки, критично аналізувати отримані відомості; знати, як вони засвоюють матеріал підручника, вистачає їм часу на засвоєння і т.ін. Для реалізації ефективного процесу навчання необхідна така управлінська теорія, яка розглядає процес навчання як формування пізнавальної діяльності студентів, володіючи системою незалежних характеристик цієї діяльності і знанням основних етапів її становлення як переходу з плану суспільного досвіду в план індивідуального досвіду [2, 12].

Слід зазначити, що особливими рисами управління навчальним процесом виступають свідомий та планомірний вплив, який завжди превалює над стихійним регулюванням; наявність причинно-наслідкових зв'язків між керуючою підсистемою (викладач) і об'єктом управління (студент); динамічність або здатність керованої підсистеми переходити з одного якісного стану в інший; надійність, тобто здатність системи виконувати задані управлінням функції за певних умов протікання процесу; стійкість – здатність системи зберігати рух за вказаною траєкторією, підтримувати намічений режим функціонування, незважаючи на різні зовнішні і внутрішні зміни.

Відмітимо, що процес управління виступає одночасно як циклічний і безперервний, що створюється одночасним і послідовним виконанням багатьох циклів управління. Ефективне управління процесом навчання можливе при виконанні певних вимог, а саме: формулювання цілей навчання; установлення вихідного рівня (стану) керованого процесу; розробка програми дій, яка передбачає основні перехідні стани процесу навчання; отримання за певними параметрами інформації про стан процесу навчання (зворотний зв'язок); переробка інформації, отриманої з каналу зворотного зв'язку, вироблення та внесення в навчальний процес коригувальних впливів [8, 128].

Зазначимо, що використання цих підходів у вирішенні проблеми формування управлінської компетентності викладача ВНЗ у процесі магістерської підготовки дозволяє розглядати педагогічну діяльність

як цілісну систему, організувати процес навчання як єдність керуючої діяльності викладача і навчальної діяльності студента, створити модель формування управлінської компетентності студентів і виявити її структуру. Компетентнісний підхід переводить професійну діяльність з інтуїтивного рівня на рівень рефлексивний. Це означає, що ефективне управління освітнім процесом залежить не від виняткових здібностей невеликого числа талановитих особистостей, а від рівня підготовки кожного фахівця як управлінця на своєму робочому місці і, отже, може бути масовим. Під компетенцією розуміється сукупність тих функцій, якими володіє викладач ВНЗ при реалізації соціально-значущих прав і обов'язків члена суспільства, соціальної групи, колективу [8, 129].

Відомий український дослідник В. Андрущенко відзначає, що управлінська компетентність викладача ВНЗ – це знання про організаційну структуру вищого навчального закладу, особливостей горизонтальних і вертикальних позицій у ньому, уміння користуватися нормативно-правовими актами, що регулюють діяльність ВНЗ, формувати стратегічні плани і концепції, оперативно приймати рішення тощо. Він також констатує, що для активної участі викладача ВНЗ в самоорганізації навчально-виховного процесу потрібна не лише його активна громадянська позиція, а й набір певних знань щодо основних методів і закономірностей менеджменту, особливостей організації роботи вищого навчального закладу, умінь і навичок виконання управлінських функцій [1, 11].

У процесі реалізації управлінських дій викладач намічає програму проведення проблемно орієнтованого педагогічного аналізу; визначає порядок пошуку, збору, переробки, використання, зберігання інформації; розподіляє права, обов'язки і повноваження його учасників; знаходить ресурс для зміни процесу, оцінює результативність аналізу на основі уточнення причинно-наслідкових зв'язків; забезпечує формування бази даних у заданому технологічному режимі, усуває негативні відхилення [4, 13].

Відомі українські педагоги А. Сбруєва та О. Козлова стверджують, що управлінські компетенції, необхідні майбутньому викладачеві вищої школи для управління інноваційним розвитком освіти, мають бути спрямовані на:

- відповідальність за свою роботу та прийнятті рішення;
- відкритість до світу та його динамічних трансформацій;
- здатність до створення наснажливого середовища;
- орієнтацію на майбутнє, зосередження на перспективах розвитку;
- вільний обмін інформацією та здатність швидко орієнтуватися в інформаційних потоках;
- стимулювання професорсько-викладацького складу до виявів творчості, розвитку креативних здібностей, залучення до співпраці;
- створення позитивної моральної атмосфери, відкритості, довіри, розуміння;
- рефлексія над власним досвідом тощо [7, 30].

Управлінську компетентність викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки ми розуміємо як інтегративну сукупність професійно-особистісних здібностей і операційно-технологічних характеристик управлінських умінь, що забезпечують прийняття управлінських рішень. Таким чином, основними компонентами управлінської компетентності є:

- когнітивна складова – система знань про управління як провідну діяльність викладача-професіонала; про педагогічний менеджмент; про способи і форми професійного самовдосконалення, узагальнення і трансляції досвіду, а також самопрезентації;
- операційно-технологічна – уміння здійснювати педагогічний аналіз ресурсів; уміння проектувати цілі для студента і для викладача в управлінських формулюваннях; уміння планувати навчальний процес від кінцевої мети; уміння його спланувати, організувати, провести та проаналізувати; здатність до постійного професійного вдосконалення, володіння прийомами аналізу і узагальнення власного досвіду через статті, виступи і т.ін.; уміння вибрати потрібний напрямок і форми діяльності для професійного зростання;
- позиційно-ціннісна – це сформованість інтегральних професійно значущих особистісних якостей: професійно-педагогічна спрямованість, професійна мотивація, професійно-ціннісна орієнтація і педагогічні здібності.

Відповідно до Типового положення про підвищення кваліфікації та стажування педагогічних та науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів, відомий український філософ В. Андрущенко відзначає, що сформованість широкого спектру компетенцій на достатньо високому рівні і використання їх викладачем вищої школи у різноманітній навчально-виховній, організаційній, методичній, науково-дослідницькій діяльності є передумовою підвищення мотивації студентів до навчання, комфортності інтерактивної взаємодії в системі «викладач – студент – адміністрація», можливості впливу на державні рішення у галузі вищої освіти є підставою зростання якості освіти і конкурентоспроможності вищого навчального закладу [1, 12].

Сучасний викладач ВНЗ як менеджер інноваційних змін повинен мати не лише необхідний рівень професійних знань, умінь та навичок, але й уміти управляти людьми, приймати обґрунтовані і компетентні рішення, здійснювати систему заохочень і стягнень, передбачати тенденції розвитку освітньої галузі. Сучасний викладач повинен розуміти динаміку процесів природного та суспільного розвитку, взаємодіяти з ними, адекватно орієнтуватись у всіх сферах суспільного життя, володіти вмінням оцінювати власні можливості, брати на себе відповідальність за власні вчинки та переконання.

Зауважимо, що формування сутнісних засад управлінської компетентності викладача ВНЗ можливе за певних умов, а саме: визначеності сутності, структури і змістових характеристик управлінської компетентності з позицій особистісно орієнтованого, системного та компетентного підходів, а процес формування управлінської компетентності здійснюється на основі структурно-функціональної моделі, що відображає її елементи, логіку системних зв'язків і комплекс педагогічних умов:

- створення педагогічної системи управлінських компетенцій викладача ВНЗ;
- актуалізація суб'єктної позиції викладача ВНЗ в освітньому процесі, що передбачає використання досягнень інформаційних та інтерактивних технологій;

- використання інноваційних методів і прийомів емоційного стимулювання, орієнтованих на залучення студентів до інтелектуально-творчої діяльності [6, 42].

На цій основі складові формування управлінської компетентності можна подати у формі структурно-функціональної моделі, модулями якої виступають:

- проблемно-пізнавальний – професійно зорієнтований зміст дисциплін, предметна спеціалізація, проведення факультативів, елективних курсів, організації науково-дослідної роботи:

- процесуально-технологічний – проектні, позиційні, контекстні технології, інтерактивні методи навчальної і позанавчальної діяльності, практичної роботи студентів тощо;

- інтегративно-результативний – наявність індивідуального комплексу викладача, діагностичний інструментарій моніторингу освітньої і наукової діяльності тощо [5, 18].

Основними принципами даної моделі виступають діалектична взаємодія і розвиток, принципи єдності і послідовності, креативності, прогностичності, ситуативності. Основними компонентами моделі управлінської компетенції викладача ВНЗ в умовах магістерської підготовки виступають:

- змістовний компонент (навчально-методичні комплекси з управлінських дисциплін);

- організаційно-технологічний (засоби, методи, форми включення студентів у процес вивчення управлінських дисциплін);

- рівнево-результативний (рівні, критерії, показники, діагностичні методики) [3, 116].

Реалізація запропонованої моделі базується на професійно-освітній системі інтегрованого вивчення комплексу правових, економічних, психолого-педагогічних і професійних управлінських дисциплін.

Висновки з дослідження і перспективи подальших наукових розвідок. Становлення сформованості управлінських компетенцій викладача ВНЗ в умовах магістерської підготовки базується на таких принципах: розвитку професійної мобільності і конкурентоздатності, єдності і послідовності, нормативно-правової, соціологічної, психолого-педагогічної, соціально-управлінської підготовки; ситуа-

тивності (відбір ситуацій професійної діяльності викладача, в яких необхідним є вияв різноманітних видів управлінських компетенцій); креативності (організація та впровадження індивідуальної і колективної творчості студентів з розробки проектів у сфері менеджменту); прогностичності, тобто випереджального характеру професійно-управлінської діяльності.

Досягнення викладачем ВНЗ високого рівня управлінської компетентності є не лише базисом для становлення професійної компетентності, але є обов'язковою умовою розвитку вищої освіти. Управлінську компетентність викладача можна розуміти як системоутворюючий чинник ефективності функціонування вищого навчального закладу. Управлінська компетентність викладача забезпечує результативність стратегічного управління вищою школою і сприяє наданню якісних і високопрофесійних послуг в умовах конкурентного середовища ринкової економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В.П. Система управлінських компетенцій викладача: світоглядний фундамент дослідження / В.П. Андрущенко, Г.О. Нестеренко // Управлінські компетенції викладача вищої школи : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (14–15 березня 2013 року) ред. кол. : В.П. Андрущенко (голова), Г.О. Нестеренко (заст. голови) та ін. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. – С. 10–13.
2. Зіньковський Ю. Імператив сучасної парадигми вищої освіти / Ю. Зіньковський // Вища школа. – 2013.– 9 (111). – С. 7–19.
3. Колодезникова С.И. Управленческая компетенция как ключевой фактор в профессиональном становлении специалиста вуза / С.И. Колодезникова, Е.Н. Неустроева // Вектор науки ТГУ, 2011.– № 2 (5). – С. 114–118.
4. Матронина Л.Ф. Качество образования как императив современности / Л.Ф. Матронина // Философия образования. – 2014. – № 1. – С. 11–19.
5. Мікульонок І. Про професійно-кваліфікаційні вимоги до посад науково-педагогічних працівників / І. Мікульонок // Вища школа. – 2013.– № 12 (114). – С. 15–22.
6. Панасевич Д. Зв'язок вищої освіти з виробництвом – крок до підвищення якості підготовки фахівців / Д. Панасевич, А. Солоденко // Вища школа. – 2013. – № 10 (112). – С. 39–44.

7. Сбруева А.А. Компетентності викладача вищої школи як менеджера інновацій / А.А. Сбруева, О.Г. Козлова // Управлінські компетенції викладача вищої школи : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (14–15 березня 2013 року) ред. кол. : В.П. Андрущенко (голова), Г.О. Нестеренко (заст. голови) та ін. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. – С. 29–31.
8. Ширшова И.А. Развитие управленческой компетентности будущих учителей в комплексе дисциплин психолого-педагогической подготовки / И.А. Ширшова // Ученые записки Таврического национального университета имени В.И. Вернадского, 2013. – Том 26 (65). – № 2. – С. 125–139.

УДК 378.14

**ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ИГРОВОЙ
КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ
ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ**

Комарова И.А., Здорикова Н.Г.

*УО «Могилёвский государственный университет
имени А.А. Кулешова»*

В статье рассматривается теоретико-практическое содержание понятия «профессионально-игровая компетентность», его основные структурные компоненты; представлены вопросы организации и управления обучением студентов с использованием игровой техники, методические аспекты формирования профессионально-игровой компетентности будущих педагогов дошкольного образования.

Ключевые слова: профессионально-игровая компетентность, будущие педагоги дошкольного образования, организация и управление обучением, игротехника, интерактивность, методическое обеспечение.